

Statskonsulenternes Indberetninger for Aaret 1917.

X.

Beretning fra Statskonsulent Peter Aug. Mørkeberg.

1917 har været et vanskeligt Aar for Svineavl. De Ansvarshavende for denne Avls Ledelse har maattet være meget agtpaagivende og virksomme for at bjerge de betydeligste Avlsdyr fra Undergang. Min Tid har derfor været meget optaget af Arbejder i Svineavlens Tjeneste.

Medens vi i Juli 1914 havde 2,496,706 Svin her i Landet, var Antallet i Februar 1917: 1,980,727. I Juli samme Aar viste Kreaturtællingen en Svinebestand af 1,650,623. Men i December 1917 havde vi kun 788,814 Svin, og alle Solemærker tydede paa yderligere Indskrænkning.

Vi begyndte altsaa Aaret med en forholdsvis stor Svinebestand, som endnu holdt sig nogenlunde ubeskaaret indtil Høsten nærmede sig, hvorefter det hurtigt gik ned ad Bakke.

Det var den uindskrænkede Undervandskrig, som erklæredes i Februar 1917, der gav det første Stød til denne Bevægelse. Det var Amerikas Indtræden i Krigen, som kom faa Maaneder derefter, og som standsede alle oversøiske Tilførsler af Foderstoffer, der gav det næste Stød. Det 3die fremkaldtes af vor daarlige Høst og af Kornloven, som berøvede Landmændene Evnen til at opføde og fede Svin. Uagtet den uindskrænkede Undervandskrig i og for sig havde været Aarsag nok til at standse Svineproduktionen hos Flertallet af Landmændene, fortsatte

disse dog Bestræbelserne for at holde Svineavlen gaaende i Haabet om, at Landet desuagtet skulde faa Foderstoffer udefra, men da disse ophørte med Amerikas Indtræden i Krigen, blev det klart for alle, at en stor Svinebestand umuligt kunde opretholdes. Vor daarlige Høst satte saa Kronen paa Værket. Landmændene vedblev altsaa at producere Flæsk saa længe, som det overhovedet var muligt, ja saa længe, at de maatte realisere deres Svinebestand over Hals og Hoved. Saa elendig blev Situationen i Eftersommeren 1917, at ikke alene magre Søer, men drægtige Søer, halvfærdige Svin, Polte, ja Grise paa 10 kg Vægt eller derunder i massevis førtes til vore Slagterier. Medens Indenrigsministeriet den 11. Januar 1917 udstedte en Bekendtgørelse, som bemyndigede Udvalget til Fastsættelse af Maksimalpriser til ugentlig at fastsætte en bestemt Pris paa Grisesøer, som ikke maatte overskrides ved Indkøb, som foretoges af Slagterierne og disses Opkøbere (for at forhindre en for stærk Tilstrømning af denne Vare som Følge af den høje Flæskepris paa samme), maatte samme Ministerium ved Bekendtgørelse af 28. April 1917 bemyndige Ejerne af synligt drægtige Søer eller Svin, som vejede under 65 kg levende Vægt, og som ikke kunde skaffe Foder til disse Dyr, til at søge Tilladelse til Slagting af et bestemt Antal Søer og Grise; og kort Tid derefter, nemlig 16. August 1917, ophævede Indenrigsministeriet dets Bekendtgørelse af 25. Marts 1915, hvorved det var forbudt at slagte drægtige Søer samt Svin, der vejede under 65 kg levende Vægt.

Under saadanne panikagtige Omstændigheder, hvor Svinebestanden ryddes for Fode, er der selvfølgelig stor Fare ogsaa for *Kvaliteten* af Svinebestanden, idet de bedste Avlsdyr let kan forsvinde sammen med de almindelige. At dette vilde gøre Katastrofen endnu uhyggeligere, er indlysende, idet man derved berøvedes Evnen til at opbygge en ligesaa god Bestand, som den man havde.

Det er derfor naturligt, at man af al Magt søgte at modvirke denne kvalitative Tilbagegang. Og Arbejdet

hermed lettedes i høj Grad derved, at de bedste Avlsdyr er samlede i de statsanerkendte Svineavlscentre, som staar under stadig Kontrol af Amdsudvalg, bestaaende hver af 2 Repræsentanter fra stedlige Svineslagterier, bistaaet af min Assistent ved Svineavlens Ledelse i vedkommende Distrikt. Ingensinde tidligere har det været af større Betydning end under disse prekære Forhold, at Svineavlen var organiseret paa en saa tilgængelig Maade. Avlscentrene for Svin af Landrace og Svin af Yorkshirerace omfatter tilsammen ca. 1000 kaarede Søer og ca. 150 kaarede Orner, og den gennemsnitlige daglige Bestand i Avlscentrene andrager omtrent 6000 Dyr. Denne Bestand gjaldt det altsaa om at opretholde i almindeligt Huld og avlsmæssig Drift, saa Søerne vedblev at fare til de sædvanlige Tider. Det maatte anses for overkommeligt for Staten at skaffe Føde til en saadan Bestand. Og at det vilde byde en Garanti for Fremtiden at opretholde den, fremgaar af den Betragtning, at selv om alle andre Svinehold gik til Grunde, og kun Avlscentrene bestod, kunde man paa Grundlag af dem alene i Løbet af faa Aar opbygge hele den danske Svinebestand igen i samme Omfang som den forhen havde. Det er nemlig en Kendsgerning, at Landsoen gennemgaaende har 8 levedygtige Grise i hvert Kuld, og at den under almindelige Omstændigheder farer mindst 2 Gange aarlig. Af de 16 levedygtige Grise, som hvert Aar er hver Soes Produktion, er i Reglen Halvdelen Orner og Halvdelen Søer, og af disse 8 Sogrise kan man gøre Regning paa, at Halvdelen egnor sig til Avl. I Løbet af det første Aar har de 1000 kaarede Søer i Centrene altsaa formeret sig til 5000 Søer, af hvilke de 4000 kan spredes i Landet. Disse 5000 Søer kan i Løbet af 2det Aar formere sig til 25,000 og i 3die Aar til 125,000 Søer. I 4de Aar kunde man saa have Landet fuldt besat af Søer som i gamle Dage. Og blev hele denne Bestand opbygget paa Avlscentrene alene, er det rimeligt, at den blev af endnu bedre Kvalitet end den nuværende Bestand.

Det var derfor en nærliggende Statsopgave at ratio-

nerne Avlscentrene. Og De samvirkende danske Andels-slagterier, under hvilke Svineavlscentrene sorterer, satte sig da ogsaa straks efter at den uindskrænkede Under-vandskrig blev erklæret i Bevægelse for at realisere denne Sag. Den forelagdes paa Slagteriernes Delegeretmøde i Marts 1917, hvor det besluttedes at indgaa til Regeringen med en Forestilling i saa Henseende. Og Landbrugsmini-steriet stillede sig straks imødekommende. Man anmo-dede om 1800 Tons Majs til Centrenes Opretholdelse fra 1. April til 1. Oktober 1917. Og man fik det. Varen var ikke til Stede straks, den kom først efterhaanden. Ratio-neringen foregik i 4 Leveringer. Ialt uddeltes der til Cen-trene ca. 267 kg Majs pr. Enhed, idet Optællingen viste, at der var mellem 6000 og 7000 Svin (Enheder) i Centrene. Alle Enkeltheder ved Realisationen af denne Sag skal jeg udelade her og kun tilføje, at den gav mig meget at be-stille.

De jyske og de fynske Centerejere har længe været organiserede i 2 Sammenslutninger, en for hver af nævnte Kredse. Paa Grund af de Vanskeligheder for Svineavlen, som Krigen har skabt, dannede Centerejere i det øvrige Land, Sjælland, Møen, Lolland-Falster og Bornholm (1ste, 2det og 3die Distrikt), nu (Marts 1917) ogsaa deres Organisation. Disse Organisationer har hver for sig gen-tagne Gange i Aaret 1917 holdt Møder for at varetage de-res Interesser, hvoriblandt ogsaa Rationeringen, og har saaledes arbejdet Haand i Haand med De samvirkende danske Andelsslagterier. Ved Organisationernes Møder har jeg været tilkaldt for at klarlægge Situationen.

Den rationerede Majs maatte Centerejerne betale med en af Ministeriet fastsat Pris. Derved fik de en sikker Udgift. Men deres væsentligste Indtægtskilde, Salg af Avlsdyr, var stoppet, idet Landmændene kun i ringe Grad forsynede sig med nye Avlsdyr, de realiserede jo deres egen Bestand. For at bøde paa det pekuniære Tab, som Ejerne af Avlscentrene saaledes havde ved at opretholde Avlscentrene, besluttede De samvirkende danske Andels-

slagterier at yde Centerejerne et ekstraordinært Tilskud paa 30 Kr. pr. kaaret Avlsdyr, ialt ca. 33,000 Kr. Til Gengæld maatte Centerejerne kontraktmæssigt binde sig til at opretholde Centrene i normalt Omfang og avlsmæssig Drift og Dyrene i almindeligt Huld $\frac{1}{2}$ Aar efter Tilskudets Modtagelse.

Men Forholdene forbedredes ikke til 1. Oktober 1917, tværtimod saa det jo rigtig galt ud paa det Tidspunkt; der var af Centerejernes egen Avl kun lidt Kraftfoder disponibelt til Centrene's Opretholdelse, og intet Kraftfoder kunde købes i det aabne Marked. Samtidig var der vedblivende kun meget ringe Afsætning paa Avlsdyr. Drivfjederen til at opretholde Centrene dannedes derfor udelukkende af Centerejernes egen Interesse for Sagen. Det var et betydeligt pekuniært Offer, som maatte bringes, indtil Afsætningen af Avlsdyr atter kunde komme i Gang. Men med deres bedste Vilje kunde Ejerne af Avlscentrene ikke opretholde disse, naar de ikke kunde skaffe Kraftfoder til Svinene.

Det blev derfor nødvendigt atter at sætte sig i Bevægelse for at faa rationeret Centrene i Høstaaret fra 1. Oktober 1917 til 30. September 1918. Allerede i August 1917 gjorde De samvirkende danske Andelsslagterier de indledende Skridt i denne Sag, idet de anmodede Landbrugsministeriet om at rationere Centrene saaledes, at de kunde disponere over 600 kg Kraftfoder pr. Enhed i Centrene i nævnte Periode, hvortil der vilde medgaa ca. 3600 Tons Kraftfoder; herfra vilde dog være at fradrage, hvad Centerejerne selv af egen Avl kunde tilskyde. Herom indhentede man i Løbet af September Maaned nærmere Oplysning, hvorved Statens Tilskud af Kraftfoder kunde nedsættes til ca. 3000 Tons.

Landbrugsministeriet stillede sig meget velvilligt til denne Rationering, men der opstod dog mange Vanskeligheder for dens Gennemførelse, hvilke formentlig i det væsentlige stod i Forbindelse med de smaa Forraad paa Grund af den ringe Høst. Mange Forhandlinger førtes om

denne Sag, og adskillige Centerejere maatte sulteføde Centrenes Bestand, inden den 1ste Rationering for Høstaaret 1917—18 fandt Sted. Jeg skal ikke her gennemgaa denne Sag i Enkelthederne, men kun bemærke, at Resultatet blev, at Centerejerne i Tiden fra 1. Oktober 1917 til 30. September 1918 fik anvist 250 kg Kraftfoder pr. Enhed, nemlig 150 kg Svinemel og 100 kg Klid.

Inden Omtalen af Svineavlscentrene forlades, bør det maaske tilføjes, at ved Begyndelsen af Anerkendelsesaaret fra 1. September 1917 til 31. August 1918 havde vi et lignende Antal Centre som Aaret tilforn og en kaaret Bestand af sædvanlig Størrelse, nemlig 114 Avlscentre for Svin af Landrace med 140 kaarede Orner og 774 kaarede Søer samt 27 Avlscentre for Svin af Yorkshirerace med 34 kaarede Orner og 174 kaarede Søer. Avlsdyrene saavel som den dertil hørende Ungdom var i godt Huld. Der var i Aaret fra 1. September 1916 til 31. August 1917 solgt fra Landsvinecentrene 1067 Orner og 1668 Søer, og fra Yorkshireracecentrene 298 Orner og 115 Søer til Avl, hvilket er lidt over Halvdelen af det Antal Avlsdyr, som aarlig plejer at blive solgt. Det væsentligste Salg havde fundet Sted fra 1. September 1916 til 28. Februar 1917; medens der kun var solgt faa Avlsdyr fra 1. Marts—31. August 1917. Ialt er der fra Landsvinecentrene fra disses Opretelse til 31. August 1917 solgt 16,039 Orner og 44,475 Søer til Avl. Fra Yorkshireracecentrene er der fra 1. Oktober 1903 til 31. August 1917 solgt 6513 Orner og 2157 Søer til Avl.

Jævnside's Bevægelsen for at rationere Avlscentrenes Bestand er der gaaet en anden Bevægelse, som havde til Formaal at rationere Orner og Søer uden for Avlscentrene. Det var Forstander *Madsen-Mygdal* og Forpagter *Theilmann*, som undfangede denne Ide. Man indsaa, at en stærk Reduktion af Svinebestanden var forestaaende, og det antoges at ville tage for lang Tid at genopbygge den danske Svinebestand, hvis denne Genfødelse skulde foregaa fra Avlscentrene alene, man maatte have

et bredere Grundlag for Formeringen. Derfor burde der kaares ca. 5000 Orner og ca. 45,000 Søer udenfor Avlscentrene. Det var allerede i Juli 1917 at denne Bevægelse rejstes. Jeg havde Lejlighed til at deltage i de første Overvejelser. Senere optoges Sagen til Behandling i det staaende Landbrugsudvalg og Ernæringsraadet. Resultatet blev, at man ialt vilde anerkende 2000 Orner og 14,000 Søer udenfor Centrene og rationere hver af disse anerkendte Dyr med 150 kg Svinemel paa Betingelse af, at Ejerne forpligtede sig til at holde paagældende Dyr i Live til 1. August 1918. Sagens Realisation overlodes til De samvirkende danske Andelsslagterier, De samvirkende danske Landboforeninger og De samvirkende danske Husmandsforeninger i Fællesskab. De endelige Planer for Arbejdet udformedes af Landbrugsministeriet i December 1917. Og Arbejdet udførtes efter Planen i de første Månedes af 1918. Det nævnte Antal Dyr blev anerkendt. Anerkendelsen foretoges af Amtskaaringsnævn, bestaaende af 3 Mænd i hvert Amt, en valgt af hver af nævnte Organisationer. Betingelsen for Anerkendelse var, at Søerne skulde være af Landrace og Ornerne enten af ren Landrace eller ren Yorkshirerace. Ornerne skulde stamme fra de anerkendte Avlscentre eller være præmierede paa et Dyrskue. De Søer, som var købte i et statsanerkendt Avlscenter, betragtedes som anerkendte uden Kaaring, medens de øvrige Søer og alle Ornerne skulde kaares. Selve Kaaringen foretoges af Sognedommere, valgte af Amtskaaringsnævnene. Dommerne fungerede parvis. Det højeste Antal Dyr, som kunde anerkendes i hvert Amt, fremgik af en af Ministeriet udarbejdet Fortegnelse, bygget paa Svinetællingen i Februar 1917.

Om Arbejdet ved Svineavlens Ledelse i Aaret 1917 skal jeg iøvrigt kun bemærke, at jeg har besøgt en Del af Avlscentrene i Aarets Løb, og at jeg har deltaget i mange Møder om Svineavlens, afholdt af Ministeriet, De samvirkende Andelsslagterier og Centerejernes Centralorganisationer. Ogsaa med mine Assistenters ved Svineavlens Le-

delse har jeg holdt Møder, særlig det aarlige 2 Dages Møde i København.

Forsøgsstationerne for Svin, hvis Materiale hentes fra Avlscentrene, og hvis Arbejde ledes af Forsøgslaboratoriet, har fortsat deres sædvanlige Virksomhed i Aaret 1917. I den sidste Halvdel af Aaret blev Materialet, som behandlede paa Forsøgsstationerne, dog indskrænket til det halve eller endnu mindre af det sædvanlige paa Grund af Fodermangel. Man har behandlet Spørgsmaalet om Nedlæggelse af Forsøgsstationerne paa Grund af Vanskelighederne ved at skaffe Foder til Forsøgsdyrene, men man har foretrukket at holde dem gaaende, selv om det skulde være med meget indskrænket Drift, fordi Arbejdsresultatet giver meget værdifulde Vejledninger ved Udvalget af Stamdyr i Centrene. — I Aaret 1916 var Grisepriserne saa høje, at det normerede Budget til Forsøgsstationernes Drift ikke var tilstrækkeligt til fuld Kraft. De samvirkende danske Andelsslagterier tog da i Januar 1917 Spørgsmaalet op til Drøftelse med Forsøgslaboratoriet, Forsøgsraadene, Bedømmelsesudvalgenes Formænd og mine Assistenten. Resultatet blev, at De samvirkende Andelsslagterier paatog sig at udrede af egen Kasse det Beløb, som Indkøbet af Grisene androg udover den fastsatte Sum, som fremkommer ved lige Tilskud fra Statskassen og fra Andelsslagterierne. Desværre blev Grisepriserne i 1917 saa lave, at det normale Budget slog rigeligt til. I Aarets Løb er Forsøgsstationen paa Elsesminde nedlagt og erstattet med Forsøgsstationen paa Bakkegaard ved Langeskov paa Fyn, medens Forsøgsstationerne paa Bregentved og Over Løjstrup har fortsat deres Virksomhed. Besøg paa Forsøgsstationerne, Deltagelse i Forsøgsraadens Møder og i ovennævnte store Møde med tilhørende Udvalgsmøder har lagt Beslag paa en Del af min Tid.

Fra 1. April 1917 er Distrikterne i Jylland omlagt saaledes, at der nu er 4 i Stedet for tidligere 3 Distrikter. Paa Fyn har jeg skiftet Medhjælper, idet Konsulent J. O.

Pedersen efter 20 Aars Samarbejde trak sig tilbage den 1. April 1917; hans Virksomhed overtoges af Konsulent *J. Fr. Pedersen*. Det er et stort, dygtigt og nyttigt Arbejde, Konsulent *J. O. Pedersen* har udført i nævnte Periode. Jeg vil gerne benytte Lejligheden til at takke derfor og for det gode Samarbejde.

K v æ g a v l e n har optaget mig paa sædvanlig Maade, idet jeg har tilset en Del Kvæghold i Landets forskellige Egne og deltaget i mange Møder i de provinsielle Fællesledelser for Kvægavls- og Kontrolforeninger.

D y r s k u e r. Som sædvanlig har jeg besøgt saa mange Dyrskuer som muligt for at holde mig bekendt med Elitebestanden af Avlsdyr og for at samle Stof til Stambøgerne samt for at staa til Raadighed for de Landmænd, som ønsker min Vejledning. Det sjællandske og det fynske Statstyreskue var i 1917 afløst paa Grund af Transportvanskeligheder paa Statsbanerne. Det aarlige Fællesskue paa Fyn blev af samme Grund afløst; men alle disse 3 Skuer afløstes af Landevejsskuer. Jeg havde Lejlighed til at følge det fynske Landevejsskue for unge Dyr.

K o n s u l e n t m ø d e r. Det store Konsulentmøde i Oktober, hvor Repræsentanter for Ernæringsraadet kastede Lys over Situationen, overværede jeg. Desuden har jeg deltaget i et Møde, som afholdtes af Øernes Husdyrbrugskonsulenter med Foredrag den første Dag og en vellykket Udflugt til Kollekolle paa 2den Dagen.

S t a m b o g s f ø r i n g e r har taget sin Tid. I dette Beretningsaar har jeg udarbejdet 20. Bind af Stambogen for Tyre af rød dansk Malkerace. Endvidere har jeg begyndt Forarbejderne til Yorkshirstambogen. Sidstnævnte udgives ved Midler fra Staten og De samvirkende danske Andelsslagterier. Statsmidlerne slaar nemlig ikke til, saa Tyre- og Svinestambøgerne kan fremkomme i rette Tid, og dette er meget uheldigt, dels af Hensyn til den Nytte, som Stambøgerne skulde bringe vore egne Opdrætere, dels af Hensyn til Afsætningen af Stamdyr til Udlandet, en Indtægtskilde, som man venter skulde flyde rige-

ligt efter Krigen. Det overvejes, om Midler kan skaffes paa anden Maade.

Familiestambogsføringen har jeg ved Hjælp af Midler, som Det kgl. Landhusholdningsselskab har stillet til Raadighed, kunnet fortsætte, saa min Samling holdes à jour og forøges.

Forsøgslaboratoriet har jeg staaet i Forbindelse med, dels gennem Forsøgsstationerne for Svin, dels ved min Indtrædelse i Laboratoriets Forsøgsraad, af hvilket jeg er blevet Medlem i det her omhandlede Aar. En særegen Sag har bragt mig i yderligere Forbindelse med Laboratoriet i samme Aar, nemlig Muslingeforsøgene, som er optagne for at undersøge disse Bløddyr's Værdi som Svinefoder.

Rationering af Kvægavlscentre er et Spørgsmaal, hvis Behandling har taget mig nogen Tid. Fra forskellige Opdrættere rejstes Spørgsmaalet, som derefter forebragtes de provinsielle Landboforeningers Kvægbrugsudvalg. Man opgav dog Sagen dels af Hensyn til Vanskelighederne ved dens Gennemførelse, dels fordi man ikke ønskede at tænde den Misundelse, som ganske naturligt vilde følge i Hælene paa en saadan Foranstaltning.

Mund- og Klovesygen har for saa vidt beskæftiget mig i Aar, som jeg har arbejdet som Medlem og Sekretær for et Udvalg, nedsat af Det kgl. Landhusholdningsselskab og De samvirkende danske Landboforeninger i Fællesskab med den Opgave at fremkomme med Betænkning angaaende Lovbestemmelser og Instruks vedrørende Mund- og Klovesyge. Udvalget har holdt flere Møder og Sagen er afsluttet ved en Indstilling til de Institutioner, som nedsatte Udvalget.

Afsætningen af Avlsdyr til Udlandet har ogsaa optaget mig noget, idet jeg som Medlem af et Udvalg, nedsat af De samvirkende danske Landboforeninger, har deltaget i dettes Møder, som navnlig har beskæftiget sig med Spørgsmaal af forberedende Art. Nogen Af-

sætning af Avlsdyr til Udlandet har ikke fundet Sted i Aarets Løb.

Statsdyrskuekommissionen har afholdt et Par Møder, i hvilke jeg har deltaget. Desuden har jeg afgivet enkelte Betænkninger til Kommissionen.

Censorgerningen paa Landbohøjskolen har som sædvanlig optaget mig nogle Dage. Efter Anmodning fra Højskolen har jeg lovet at være Censor i Husdyrbrug i de næste 3 Aar.

Udlændinge har kun i ringe Antal ulejliget mig i dette Aar ved personlig Nærværelse, men jeg har maattet besvare en Del Forespørgsler fra Udlændinge, saaledes fra det kanadiske Landbrugsministerium om vor Eksport af Flæsk til England.

Skriftlige Arbejder tager megen af min Tid. Foruden Stambøgerne, som jeg har omtalt ovenfor, kan jeg nævne nogle Artikler til Fagpressen og mange Betænkninger til Det kgl. Landhusholdningsselskab, Ministeriet, De samvirkende danske Andelsslagterier og det tekniske Landbrugsudvalg. Mest Tid har dog Korrespondancen med de danske Landmænd taget.

Møder og Foredrag har ligeledes krævet megen Tid.